

Tisztelt hölgyeim es uraim, tisztelt emlékezők!

106 éve, hogy ezen a napon elhunyt a magyar irodalom egyik legfantasztikusabb, legjobb humorú alakja – Mikszáth Kálmán.

1910-ben, mikor az ország nagy felhajtással ünnepelte negyvenedik írói jubileumát, Mikszáth meghatottan búcsúzott az őt lelkesen ünneplő tömegetől: „Méltóztassanak hazaoszolni azzal a tudattal, hogy láttak ma végre egy boldog embert.” Tizenkét nappal a jubileumi ünnepség után a nagy anekdotázó földi pályája véget ért.

Május 28.-a volt.

Itt vagyunk hát a Nemzeti sírkertben ismét, és itt állunk ismét Mikszáth Kálmán sírjánál.

Bevallom töredelmesen, mikor megkaptam a felkérést a Mikszáth-társaság titkárától, hogy Budapesten, Mikszáth Kálmán sírjánál tartsak megemlékező beszédet, zavarba jöttem. Mit is mondhatnék én a vidéki muzeológus a Mikszáth-társaság tagjainak Mikszáthról? Bizonyára nem sok újat. Hiszen mindannyian igazi mikszáthológusok... Beszéljek talán múzeumunkról, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumáról, a Mikszáth hagyományok ápolásáról az író szülőföldjén, mikor maga a társaság is e célból jött létre 1993-ban ... Szóljak a szklabonyai emlékházról, annak kiállításáról, melyet tíz évvel ezelőtt nyitottunk? De hiszen azóta is minden év januárjában ott találkozunk a társaság tagjaival...

De mivel mégiscsak Mikszáthról kellene beszélni ezen a napon, megpróbálom elmondani, mit is jelent nekem Mikszáth, mi jut eszembe róla, meg úgy, egyáltalán...

Elsősorban is Mikszáthtal foglalkozni tulajdonképpen a munkám része. Mikszáthot olvasni pedig az életem része. De amire most jöttem rá, az az, hogy Mikszáthot soha nem kellett velem megszerettetni. Merthogy mindig ott volt velem. Ott járt mindenhol, égen, földön, amint képes voltam megkülönböztetni a felhőt az akáclombtól. Mikszáth mesélt a birkanyíró asszonyok szájából, akiket nagyanyám kislány koromban az ágyam mellé ültetett, mikor lázasan feküdtem, és Mikszáth adomázott a gerendagyululás közben pihenőt tartó, pipázó férfiak történeteiben.

Mielőtt olvasni kezdtem, már szerettem Mikszáthot, mint ahogy szerettem hallgatni a nagyanyám meséit, a kitalált és valós történetek sajátos elegyét, amikkel a hosszú téli estéken szórakoztatott, de szerettem hallgatni a tollfosztáshoz összegyűlt asszonyokat is szerelmes vagy épp ijesztő csodatörténeteik felidézésében. Szerettem nagyapám körül lábatlankodni, amikor a juhokat hajtotta, lesni – várni, mikor jön már meg a legelőről, hoz-e valami meglepetést, pár szál erdei szamócát, illatos vadkörtét.

Akkor még nem is sejtettem, de most már tudom - Mikszáth folytatás volt. Kicsi gyerekkorom egyenes ágú folytatása hangzásban, derűben, drámaiságban, mert gyerekkorom maga volt a "girbe-gurba" Palócföld akácligeteivel, lepusztult falvaival, a völgyek alján szeszélyesen kanyargó ezüstös patakjaival, a patak mellett fehérló legelésző libákkal, a távoli és mind távolibb településekhez vezető keskeny útjaival, a királyné szoknyáját idéző végtelen mezőivel, a jánosíki rőf mértékét adó bükköseivel, s mindehhez a krumplisverem alján elásott, a fináncok elől pálinkát rejtő demizsonjával. Mikszáth pedig ezen apróságok tömbbe rendezve. Csak meg kellett tanulnom olvasni, hogy mindez világos legyen.

Apám már kiskoromban Mikszáthot, Jókait adott a kezembe, mondván ezeket minden rendes magyar embernek ismernie kell. Mikszáth ráadásul a mi fajtánk, palóc is, kismemes is, aki itt tanult, nálunk, Szombatban... Én meg olvastam, mint a megszállott éjszakánként, paplan alatt, elemlámpa fényénél (tudtam, anyám nyakon váгна, ha látná, égetem a villanyt). Nyaranta kirándultunk, közeli és távoli tájakra, a közelben a murányi várhoz, Betlérbe és Krasznahorkára, távolabb Madáchhoz

Alsósztrégovára, Kékkőbe Balassihoz, és más várakba, városokba, és mindenfelé, ahová apám úgy érezte, el kell menni, hogy megmutassa: itt élt a lőcsei fehér asszony, amott a murányi Vénusz, no és ez itt Osgyán, ahol Otrokócsi Rozalit nevelték...

Az iskolai kiránduláson a magyar tanárnő pedig előadta, hogyan is kell állni Mikszáthoz, hogy értsük a lényegét. Az órákon ledarált életrajz, a megismételt házasság dátumai, a Tót atyafiak és a Jó palócok születési éve azonban nemigen jött át, vagyha mégis, a selmeci dombokon kaptatva a hormonok tombolása mellett elhalványult. Tizenéves fruskaként azon vihorásztunk, egy nő vajon minek megy feleségül kétszer is ugyanahhoz a férfihoz.... De a szőke, fitos orrú tanárnő rendületlenül vitte tanítványait tovább, Lőcsére, a fekete városba, Szegedre a megzabolázott Tisza partra és persze Pestre... Hát igen, a főváros! Valósággal beleszerettem és mint anno Mikszáth, én is szinte úgy éreztem, *a lelkem fele hozzá van nőve, ... s hogy ott, csak ott vagyok igazán otthon.*

Az olvasmányélményeim közül az egyik, ami előjött, az egy Mikszáth novella, amelynek alaptörténete, hogy a kis Mikszáth a rimaszombati líceumban kapott egyik házi feladatát úgy oldotta meg, hogy saját fogalmazás helyett kimásolt egy történetet a Kincses kalendáriumból. Tanára elolvasta, és ugyan nem hitte el, hogy ő írta, de nagyon megdicsérte érte, és azt mondta neki, hogy ezek után ennél rosszabbat nem írhat. Ismerjük a folytatást... Ha valakiben bízunk, akkor az csodákra képes! Ezt tanította meg velem a fitos orru tanárnő is, én meg elhittem neki, hogy a magyar irodalom tele van csodákkal. Ma már nemcsak hiszem, tudom is. Ilyen csoda Mikszáth is.

Csoda és valóság. Ami az írásaiból árad. A szülőföld utáni sóvárgása, a rejtett érzékisége, az emberi magatartás, amit sejtet, az elbeszélés, ahogy előadja történeteit... Ma már én is tudom, amit apám vallott: Mikszáthon meg lehet tanulni olvasni. Mikszáthon meg lehet tanulni magyarul és emberül ma is.

Annak idején a Szent Péter esernyője kötelező olvasmány volt, s mint ilyen, nem túl vonzó. De nem tudtam nem szeretni... Ahogy szó volt a vacsoráról, ahol az emberek énekeltek, túl itták magukat, tele ették magukat, az akár otthon is lehetett volna. És a nyelvezete, mintha a piacról érkező nagyanyám szólna apámhoz, aki a vasútállomáson várja, hogy segítsen a csomagokat cipelni, miután beszusszan a vonat: "Lassan, Jóska, lassan".

Az eredet ott bújik valahol a mélyben, csak nem vesszük tudomásul.

Hát ezt jelenti nekem Mikszáth. Ez jut eszembe, rá emlékezve, meg az a derű, az a minden bajt elhomályosító kedély, a gyászt is virágszirmok takarásában látó életszemlélet, amit írásaiban hozott, s amire oly szívesen emlékezem, ha a gyerekkoromra gondolok... Hová lett mindez mostanra? Gyanakodva nézi ma az egyik ember a másikat, s nem mosolyognak egymásra. Pedig csak azt kéne, meg hogy a másiknak egyenesen a szemébe nézzen az ember - hogy ha találkozunk, akkor igazán kezet adjunk, ha emlékezünk, akkor valóságosan, szívünk szerint tegyük azt. Ahogy Mikszáth is megírta, oly emlékezetesen és örökre szólóan. 1910-ben, amikor a *Jó palócok* írója elhunyt, Ady ironikusan gyengéd cikket írt: *Ki lesz a Mikszáth?* címmel. Mert hogy egy Mikszáthra mindig szükség van. És így százhat évvel Mikszáth halála után az a nagy helyzet, hogy ma sincs ez másképp ...

Köszönöm a figyelmet.

Sipos Szilvia